

7. Національні рахунки України за 2007 рік : Стат. зб. / Держкомстат України ; За ред. І. Нікітіної – К. : ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2009. – 248 с.

8. Національні рахунки України за 2005 рік : Стат. зб. / Держкомстат України ; За ред. І. Нікітіної. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2007. – 372 с.

УДК 339.543.0(075)

Д. В. ЧУБ

Донбаський державний технічний університет, м. Алчевськ

РЕГІОНАЛЬНИЙ РІВЕНЬ В ПОБУДОВІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

У статті визначено необхідність створення регіональної інноваційної системи, досліджено її економічну сутність, визначено цілі та завдання, основні характеристики.

In the article defined the necessity of creation of the regional innovative system, investigated it's economic essence, defined aims and tasks, basic descriptions.

Ключові слова: регіональна інноваційна система, національна інноваційна система, інноваційні процеси, регіон, конкуренція, інновації.

Постановка проблеми. Сучасна світогосподарська система характеризується необхідністю постійного зростання продуктивності в умовах обмеженості первинних ресурсів. Тому в цій системі постійно здійснюється перебудова складових її компонентів і зв'язків між ними з метою підвищення ефективності використання ресурсів. Це досягається за рахунок інноваційної діяльності в різних секторах і на різних структурних рівнях економіки країни, регіону і всього світового господарства в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі питанням створення інноваційних систем різного рівня присвячені роботи таких провідних учених-економістів як Анісомов Ю., Архієреєв С., Єгорова М., Злупко С., Іванов В., Камеліна О., Колесников С., Мануйлова Є., Моргунов Є., Нікіфоров О., Павлиш Є., Попадинець О., Синиця Т., Снегирьов Г., Соколенко С., Шапошникова С., Шарко М. та інших.

Невирішені частини проблеми. Специфіка реалізації інноваційного процесів в регіонах України, що спостерігається за останній час, не відповідає стратегічним завданням її розвитку, зберігається відставання розвитку країни в цілому від провідних країн світу, посилюються диспропорції в інноваційному розвитку між її регіонами [5]. На сьогодні залишаються недостатньо дослідженими питання в області дослідження інноваційних систем на рівні регіону. В зв'язку з цим **метою даної статті** є визначення необхідності створення регіональної інноваційної системи, дослідження її економічної сутності, цілей та завдань, основних характеристик.

Основні результати дослідження. Перехід економіки на інноваційний шлях розвитку означає створення ефективної національної інноваційної системи, під якою традиційно розуміється сукупність суб'єктів і об'єктів інноваційної діяльності, що взаємодіють в процесі створення і реалізації інноваційної продукції і здійснюють свою діяльність в рамках політики, що проводиться державою, в області розвитку інноваційної системи [8]. Інноваційна система є динамічною частиною соціально-економічної системи, що розвивається, а також сукупністю елементів і процесів економічної системи, що забезпечує швидку і адекватну реакцію на зміну зовнішніх умов, насамперед змін вимог ринку. Національна інноваційна система – це система, що перетворює знання в нові технології, продукти і послуги, які споживаються на національних або глобальних ринках.

В інноваційній системі виділяють наступні елементи [17, с. 27]: комплекс інститутів, що приймають участь в виробництві, передачі та використанні нових знань; фірми та комунікаційні мережі, що вони створюють; наукова система; елементи ринкової інфраструктури; макроекономічна політика й форми державного регулювання; система освіти й професійної підготовки; товарні ринки, ринки факторів виробництва, ринки праці; система фінансування інновацій.

Фундаментальними передумовами розвитку інноваційних систем є конкуренція, що заснована на інноваціях, головним джерелом яких стає науково-дослідна діяльність великих корпорацій, а також творчість людини новатора, що виступають головними факторами економічної динаміки; конкурентний ринок, який є тим особливим інформаційним механізмом, що виявляє, використовує, координує знання незалежних один від одного людей, рівень сформованості інституційного середовища, зрілість інституційних структур та технологій як важливий контекст інноваційної діяльності, фактор, який прямо впливає на її зміст та структуру [5, с. 26].

Первинне трактування національної інноваційної системи припускало концентрацію уваги на науці і технологіях, як основних чинниках, що визначають середовище, в якому діють фірми. До кінця 1990-х років концепція національної інноваційної системи отримала ширший контекст, стверджуючи, що національна інноваційна система включає всі елементи соціально-економічної системи, а рівень розвитку технологій і інновацій визначається національними особливостями історичного розвитку країни [10, с. 8].

Інноваційними процесами все складніше управляти на національному рівні. Національні межі в інноваційних процесах стираються, транснаціональні корпорації розбивають ланцюжки створення доданої вартості

і розміщують окремі її елементи там, де знаходять локальні переваги. В умовах глобалізації природно економічною областю стає регіон.

Враховуючи, що однією з основних умов формування національної інноваційної системи є забезпечення територіального розвитку і створення в регіонах інноваційних систем макrorівня з подальшою їх інтеграцією в єдину національну інноваційну систему [4], слід передбачити врахування у максимальному ступені специфіки поточного і перспективного стану національної економіки, а також, специфіки і потенційних можливостей економіки кожного конкретного регіону. В зв'язку з цим, необхідне рішення задачі посилення інноваційних процесів на регіональному рівні в цілях ліквідації диспропорцій в розміщенні наукового і інноваційного потенціалу, розвитку і вдосконалення науково-технічної і інноваційної діяльності в регіонах.

Національна інноваційна система формується шляхом інтеграції інноваційних систем, що утворюються в регіонах, в єдине ціле. Крім того, регіональні інноваційні системи можуть розвиватися паралельно зі створенням національної інноваційної системи [6, с. 41]. Конкурентоспроможність національної інноваційної системи, її повноцінне функціонування в значній мірі залежить від посилення інноваційних процесів в конкретних регіонах. Виходячи з цього, підвищення ефективності використання первинних ресурсів в високотехнологічних галузях промисловості, яке досягається за рахунок активізації інноваційних процесів на регіональному та загальнодержавному рівнях, розглядається як один з основних чинників забезпечення конкурентоспроможності регіональних економічних систем [12, с. 91].

Таким чином, регіональні інноваційні системи виступають первинним територіальним рівнем національної інноваційної системи. Регіональній інноваційній системі, її розвитку, по праву відводиться особливе місце, оскільки саме регіональне середовище визначає конкурентоспроможність країни, її інноваційні можливості.

Отже, інноваційна парадигма в регіоналогії об'єктивно обумовлена передусім потребами забезпечення переваг регіону на основі створення конкурентоспроможної продукції, необхідністю органічного розвитку людини та природи без шкоди як для довкілля, так і для людини, яка є найбільшою цінністю, об'єктом та суб'єктом поступу [3]. Таким чином, ґрунтуючись на висновку про малу ефективність централізованої національної інноваційної системи у великих країнах, пропонується в основу моделі національної інноваційної системи покласти розвиток регіональних інноваційних систем, що координуються на національному рівні.

Під регіональною інноваційною системою розуміється відповідна підсистема національної інноваційної системи, що представляє комплекс активно взаємодіючих установ і організацій різних форм власності, які знаходяться на території регіону і здійснюють процеси створення і розповсюдження нових технологій, а також організаційно-правові умови його господарювання, визначені сукупним впливом науково-технічної політики, що проводиться на державному рівні, і стратегією соціально-економічного розвитку регіону. Таким чином, інноваційна система регіону представляє собою сукупність взаємозалежних елементів – об'єктів інноваційної діяльності регіону, які в процесі своєї роботи взаємодіють один з одним, формують інноваційне поле й вимагають створення й постійного відновлення інноваційної інфраструктури регіону [16, с. 17].

Якщо функціонування національної інноваційної системи передбачає виконання нею загальних координуючих функцій і формування основ інституційної взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності на макrorівні, то регіональна інноваційна система покликана забезпечити їх реалізацію в умовах конкретного регіону, узгоджуючи одночасно дію принципів незалежності і компліментарності регіональних функцій по відношенню до національних. Саме в рамках регіональної інноваційної системи з більшим ступенем ефективності можна задіювати в інноваційному процесі всі можливі регіональні ресурси, видозмінюючи і пристосовуючи до конкретних умов загальні методичні підходи і принципи функціонування регіональної інноваційної системи, а також враховуючи особливості інноваційної системи даної країни [2, с. 233].

Крім того, в регіонах має бути враховано місцеву специфіку: оцінені науково-технічні, фінансово-економічні, виробничі, соціальні та освітні можливості, що потрібні для інноваційного розвитку, вивчено потреби підприємств у технологічних інноваціях та наявний потенціал для їх створення. Це забезпечить керованість процесу, підвищить рівень інноваційної діяльності, юридично закріпить інноваційний напрямок розвитку регіону [1].

Мета функціонування регіональної інноваційної системи – підвищення конкурентоспроможності виробництв, розташованих в регіоні. Регіональна інноваційна система включає розробників нововведень, інноваційну інфраструктуру і підприємства-споживачі нововведень. Інноваційна інфраструктура повинна забезпечувати фінансування, кадрове і інформаційне забезпечення інноваційного процесу, а також просування нововведень і доведення їх до виробництва і масового випуску. Інноваційна система покликана забезпечити випереджаючий розвиток наукоємних галузей, в т.ч. експорт наукоємної продукції. Результат інноваційного розвитку залежить від рівня розвитку науки і освіти в регіоні [7].

Регіональна інноваційна система має своїм завданням створення зовнішніх по відношенню до регіону і внутрішніх регіональних умов здійснення інноваційної діяльності, тобто забезпечення умов стійкого розвитку економіки регіону на основі переважного використання інтелектуального потенціалу, створення, розповсюдження і реалізації нових знань в цілях задоволення потреб населення регіону.

Регіональній інноваційній системі властиві певні характеристики. Так, вона служить сполучною ланкою між соціально-економічною політикою регіону, наукою, освітою, наукоємною промисловістю і ринком. Регіональна інноваційна система повинна володіти достатньою стійкістю, що дозволяє їй нормально функціонувати в умовах можливої дестабілізації економічної ситуації. Крім того, від регіональної інноваційної системи потрібна здатність інтегруватися в інноваційні системи більш високого рівня [13].

Основні принципи її формування і функціонування, це: принцип керованості, відбитий в регіональній стратегії інноваційного розвитку; принцип адекватності, що реалізується через відповідність регіональної інноваційної системи національною; принцип саморозвитку, що припускає наявність у системи внутрішніх джерел руху у формі інноваційної активності; принцип функціональної повноти елементів регіональної інноваційної системи; принцип ефективності як системи в цілому, так і включених в неї елементів [15].

Найбільш спрощена модель, яка описує взаємодію елементів інноваційної системи регіону, складається з двох секторів – приватного та державного. Роль приватного сектору полягає у створенні нової техніки й технологій та засвоєнні інновацій у виробництві. Роль державного – у розвитку фундаментальної науки й освіти, створенні техніки й технологій оборонного призначення, формуванні інфраструктури та сприятливого інституційного клімату для інноваційної діяльності [11, с. 36]. На цій підставі, побудова регіональної інноваційної системи повинна включати як мінімум два рівні [14]:

- верхній рівень регіональної інноваційної системи, направлений на забезпечення умов крупних міжрегіональних інноваційно-інвестиційних державних проєктів;
- нижній рівень регіональної інноваційної системи, що забезпечує стимулювання інноваційних процесів в малому і середньому бізнесі.

Створення регіональної інноваційної системи повинне бути етапним. На початковому етапі основні зусилля повинні бути направлені на запуск правових, організаційних і фінансових механізмів, що забезпечують формування регіональної інноваційної системи. У середньостроковій перспективі слід забезпечити побудову основних елементів регіональної інноваційної системи, зв'язаної з іншими регіональними інноваційними системами держави. У довгостроковій перспективі розвиток регіональної інноваційної системи повинен бути суміщений із загальнодержавною стратегією створення в країні високоефективної самодостатньої інноваційної економіки [14].

Висновки. Отже, з погляду територіального аспекту, національна інноваційна система складається з регіональних інноваційних систем. В свою чергу, якість економічного простору країни багато в чому визначається ефективними регіональними системами в інноваційній сфері. Таким чином, регіональний рівень є базовим в побудові національної інноваційної системи, а національна інноваційна система виникає як сукупність регіональних інноваційних систем. Регіональна інноваційна система повинна забезпечити об'єднання зусиль органів управління всіх рівнів на користь прискореного використання досягнень науки і технологій в цілях реалізації стратегічних національних пріоритетів регіону і країни.

Література

1. Архієреєв С. Підвищення ролі регіонів у випуску високотехнологічної та інноваційної продукції : міжнародний досвід / С. Архієреєв, О. Попадинець // [Електронний документ]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/Monitor/november08/5.htm>.
2. Егорова М. В. Инновационная система региона : базовые модели анализа и направления развития / М. В. Егорова // Вестник Казанского технологического университета. – 2009. – № 1. – С. 233–238.
3. Злупко С. М. Наукові основи моделювання розвитку регіональних суспільно-економічних систем / С. М. Злупко // Соціально-економічні дослідження у перехідний період. Регіональні суспільні системи : Зб. наук. пр. – Вип. 3. – Ч. 1. – Львів : ІРД НАНУ. – 446 с.
4. Иванов В. В. Национальная инновационная система как институциональная основа экономики постиндустриального общества / В. В. Иванов // Инновации. – 2004. – № 5. – С. 3–7.
5. Камеліна О. В. Наукові підходи до формування регіональних інноваційних систем / О. В. Камеліна // Коммунальное хозяйство городов (науч.-тех. сб.). – 2009. – № 89. – С. 25–32.
6. Керівництво Осло. Рекомендації зі збору та аналізу даних стосовно інновацій. – К. : УкрІНТЕІ, 2009. – 162 с.
7. Колесников С. В. Усиление роли инноваций как фактора повышения эффективности экономики / С. В. Колесников // Евразийский международный научно-аналитический журнал “Проблемы современной экономики”. – 2009. – № 3(31). – [Електронний документ]. – Режим доступу : <http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=25997>.
8. Мануйлова Е. А. Инновационное развитие региона : формирование региональных образовательных кластеров / Е. А. Мануйлова // Инновации. – 2007. – № 7. – С. 75–78.
9. Моргунов Е. В. Национальная (государственная) инновационная система : сущность и содержание / Е. В. Моргунов, Г. В. Снегирев // Собственность и рынок. – 2004. – № 7. – С. 10–21.
10. Национальные инновационные системы в России и ЕС. – М. : ЦИПРАН РАН, 2006. – 280 с.
11. Никифоров А. Національна інноваційна система : вибір України / А. Никифоров // Економіст. – 2005. – № 12. – С. 35–41.
12. Павлиш Е. В. До питання про окремі положення теорії інноватики з точки зору забезпечення конкурентоспроможності економіки регіону / Е. В. Павлиш // Научные труды ДонНТУ. Сер. Экономическая. – 2006. – Вип. 30. – С. 91–100.
13. Проблемы регионального развития : 2007–2010 / В. А. Ильин, К. А. Гулин, М. Ф. Сычев [и др.] ; под ред. В. А. Ильина. – Волгоград : ВНКЦ ЦЭМИ РАН, 2007. – 184 с.
14. Синиця Т. В. Інноваційна економіка – стратегічний напрям розвитку України / Т. В. Синиця // [Електронний документ]. – Режим доступу : www.rusnauka.com/1_NIO_2008/.../24576.doc.htm.

15. Соколенко С. Эффективный путь формирования ИС в Украине на основе кластеров / С. Соколенко // [Електронний документ]. – Режим доступу : <http://ucluster.org/our/members/sokolenko/blogs/>.

16. Шапошникова С. В. Мониторинг инновационной системы Воронежской области / С. В. Шапошникова, Ю. П. Анисомов // ИнВестРегион. – 2008. – № 3. – С. 17–23.

17. Шарко М. Модель формирования национальной инновационной системы Украины / М. Шарко // Экономика Украины. – 2005. – № 8. – С. 25–30.

УДК 330.34

Т. С. ЧУНІХІНА

Донбаська державна машинобудівна академія

ФОРМУВАННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

В статті розроблено сучасну концепцію функціонування корпорації в контексті світового досвіду. Обґрунтовано місце корпорації в суспільному відтворенні, механізм формування її функціонування корпоративного сектору економіки в Україні. Удосконалено теоретичні підходи до класифікації організаційних форм корпорацій.

This item is a new concept of the function of corporation in context of world experience. Describes the mechanism of forming and function of corporative sector in Ukraine economic. Systematize stages of historical evolution of corporation. Improvement the theoretical approaches to classification of organization form of corporations.

Ключові слова: корпорація, корпоративний процес, корпоративний капітал, суспільне відтворення, інноваційний розвиток.

Вступ. Незважаючи на більш, ніж столітній світовий досвід функціонування корпорацій у механізмах їхнього формування й функціонування залишилося багато невирішених проблем. Йдеться про особливості генезису корпорацій як суб'єкта економічної діяльності; про статус корпорації як економічної категорії; про макроекономічне середовище, у якому функціонують корпорації; про організаційні форми корпорації; про стратегію їх розвитку; про мотиваційні механізми їх функціонування; про роль держави в розвитку корпорації.

Розробку питань теорії й практики формування й функціонування корпорацій здійснювали М. Альберт, А. Берлі, В. Врум, Дж. Гелбрейт, Дж.М. Кейнс, Б. Кларк, А. Маслоу, Д. Макгрегор, М. Мескон, Г. Мінз, Д. Нортон, Х. Окумура, Л. Портер, П. Самуельсон, Ф. Хедоурі, Й. Шумпетер та інші відомі закордонні вчені. В Україні й країнах СНД дослідження корпорації відбито у працях А. Амоші, С. Басалая, А. Гальчинського, В. Гейця, А. Гриценка, В. Дементьєва, Л. Дмитриченко, Л. Кривенко, М. Кіма, В. Лівшиця, С. Мочерного, Ю. Пахомова, В. Тарасевича, М. Хохлова, В. Черняка, М. Чечетова, А. Чухна, В. Шупира та інших учених.

Аналіз напрямків дослідження корпорації, розглянутих у наукових роботах згаданих авторів, показує відсутність дійових механізмів ефективного управління формуванням і функціонуванням корпоративного сектору економіки (особливо щодо кризової економічної ситуації в Україні), що й зумовило актуальність, відповідний науковий інтерес і вибір теми дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є розробка концепції формування й функціонування корпорації як найбільш важливої форми організації діяльності суб'єктів господарювання в умовах сучасної економіки. Об'єктом дослідження є процес становлення й функціонування корпорацій, а також механізм активізації їх діяльності в сучасній Україні. Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають у зв'язку з формуванням і функціонуванням корпорації як організаційної форми підприємства.

Основний розділ. Формування корпорації обумовлено об'єктивними процесами розвитку продуктивних сил, поділу й кооперації праці. У світовій літературі так і не було сформовано єдиного погляду на проблеми генезису корпорації, що негативно впливає на визначення сутності корпорації, її соціально-економічного змісту, тобто на визначення корпорації як економічної категорії. дослідження сутності корпорації, її функцій і форм реалізації має не тільки теоретичне, але й практичне значення, оскільки активізація корпоративних форм управління може істотно підвищити стабільність і керованість економікою, забезпечити протистояння негативним тенденціям в економіці і як наслідок – скласти матеріальну базу соціалізації економічних відносин [3, 6].

Логіка аналізу сутності корпорації заснована на методологічних положеннях, відбитих на рис. 1, що дає підставу для висновку щодо корпорації як економічної категорії.

Корпорація як інституціональна одиниця може набувати різні організаційно-правові форми в межах єдиних цілей членів організації. Якими б не були ці форми, ознакою, що визначає корпорацію, є механізм формування корпоративного капіталу. На наш погляд, набір організаційних форм економічних суб'єктів, відображений в ЕГРПОУ, є надто еkleктичний. Він побудований на підставі різних за змістом критеріїв, а саме: форм власності, форм організації, структурних елементів підприємства, форм відповідальності, що не є коректним у методологічному сенсі. Уявляється, що ознаками корпоративності характеризуються такі організаційні форми суб'єктів: акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з